

Kormanowa, Żanna

[Odczyt prof. P. N. Tretiakowa "Podstawowe zagadnienia historii Rosji i ZSRR w świetle radzieckiej historiografii]

Przegląd Historyczny Zeszyt dodatkowy, 477-478

1948

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

V. R U C H N A U K O W Y

HISTORICY CUDZOZIEMSCY W WARSZAWIE

We wrześniu i październiku Uniwersytet Warszawski gościł kilku przedstawicieli nauki historycznej radzieckiej i francuskiej. Członkowie delegacji radzieckiej na Zjazd Historyków Polskich we Wrocławiu wygłosili w Uniwersytecie Warszawskim następujące odczyty:

Rektor Sidorow: O organizacji nauki historycznej w Z. S. R. R.

Prof. P. N. Tretiakow: O poglądach historyków radzieckich na pochodzenie Słowian (odczyt zamknięty w Instytucie Historycznym U. W.).

Prof. I. Udalcow: O roku 1848 wśród narodów słowiańskich.

Przedstawiciel Międzynarodowego Komitetu Historycznego prof. Charles Morazé wygłosił w Instytucie Historycznym odczyt zamknięty n. t.: Historia i Socjologia. Również w Uniwersytecie Warszawskim odbył się odczyt prof. Bourgin na temat problemów 1848 r.

Dn. 22 listopada br. nastąpiło otwarcie Instytutu Węgierskiego w Warszawie (w gmachu Z. N. P. ul. Smulikowskiego 6/8), dyrektorem Instytutu został dr E. Csaplaros.

Na otwarciu odczyt n. t. Stosunki polsko-węgierskie w roku 1848 wygłosiła p. Erzsebet Andics, prof. Uniw. w Budapeszcie.

*

* * *

Prof. P. N. TRETIAKOW, członek Akademii Nauk Z. S. R. R., uczestnik delegacji radzieckiej na VII Zjazd Historyków Polskich we Wrocławiu, wygłosił 5 października b. r. w sali Z. N. P. w Warszawie odczyt p.t.: „Podstawowe zagadnienia historii Rosji i Z. S. R. R. w świetle radzieckiej historiografii”.

Stwierdziwszy, że historia, badając przeszłość, wyjaśnia teraźniejszość i pomaga przewidzieć przyszłość, prelegent zatrzymał się dłużej nad różnicami pomiędzy dawną carską historiografią a obecną, radziecką. Podczas gdy historycy rosyjscy zajmowali się dawniej wyłącznie historią Rosji, historycy radzieccy badają historię wszystkich narodów Z. S. R. R. Intensywne prace, zwłaszcza badania archeologiczne w Azji Środkowej i za Zakaukaziem, pozwoliły ustalić istnienie nieznanych nauce zachodniej ognisk cywilizacji starożytnej, pozwoliły wytworzyć nowy obraz świata starożytnego, odmienny od dotychczasowego. Przekreśla on wyłączenie ciągu rozwojowego: Starożytny Wschód — Grecja — Rzym, odsunięty jest całkowicie od basenu morza Śródziemnego. Prace te otwierają nowe ogromne perspektywy przed starożytnościami. Drugą różnicę stanowi tematyka badań. Historycy rosyjscy badali dawniej dzieje królów, wodzów i wielkich polityków, historycy radzieccy zajmują się dziejami mas pracujących, proletariatu, pracującego chłopstwa itp. Najpoważniejszą wreszcie różnicę stanowią zagadnienia metodologiczne, — historycy radzieccy stosują zdecydowanie i wyłącznie jako metodę badań — materializm historyczny.

Z kolei prelegent omówił naczelną problematykę badań historycznych w Z.S.R.R. Należy do nich sprawa genezy państwa ruskiego. Stara teoria o normańskim pochodzeniu Rusi Kijowskiej została obalona. Historycy stwierdzili obecność Nor-

manów-„Wariagów” na targowiskach Nowogrodu czy Pskowa, ale nie może być mowy o założeniu przez nich Rusi. Równie gorące polemiki budziło zagadnienie ustrojowej istoty Rusi Kijowskiej. Historycy negowali istnienie feudalizmu na Rusi. Pierwszy dopatrywał się stosunków feudalnych na Rusi Pawłow SILWANSKIJ; od r. 1933 — 1938 trwała w radzieckiej nauce historycznej dyskusja na temat feudalizmu na Rusi. Podstawowe dzieło akademika GREKOWA: „Kijevskaja Rus” przesądziło te spory w sensie pozytywnym dla feudalizmu. Pozwoliło jednocześnie na nową ocenę okresu dzielnicowego (*udielnyj period*) jako epoki dalszego rozwoju i postępu. Stwierdzono bowiem, że to rozdrobnienie dzielnicowe spowodowane zostało przez przejście chłopów z danin na robocizny, co było podówczas krokiem naprzód. Podobnie, zjednoczenie ziem ruskich przez cara Iwana III tłumaczy się rozwojem rzemiosła, handlu i miast, choć działał tu niewątpliwie i chęć skupienia sił w walce z Tatarami. W świetle badań nad feudalizmem zgoła inaczej stanęła przed historykami postać Iwana IV Groźnego. Historycy radzieccy nie powtarzają bajki o jego rzekomej nienormalności, nie tłumaczą jego działania psychologicznie. Stwierdzono, że surowość cara była zbawienną koniecznością, że Iwan IV walczył z reakcją feudalną w oparciu o nowe antyfeodalne siły społeczne, że stanowi przeto postać pozytywną, postępową w dziejach swego narodu. Iwan IV Groźny złamał feudalną opozycję w szeregach bojarstwa, — to nie psychopata, ale zręczny, postępowy i na wielką miarę mąż stanu.

Zywe dyskusje budzi dotąd zagadnienie cenzury między średniowieczem a nowożytnością, — historycy radzieccy są zgodni, że cezurę tę stanowi moment przejścia do ustroju kapitalistycznego, spór toczy się o ustalenie tego momentu w czasie. Pomogły do rozwiązania tego sporu badania nad rozwojem przemysłu na Uralu i w okręgu Tuły. Ustalono że nowożytności nie należy szukać w epoce Piotra I, — w jego monarchii panują pańszczyźniane stosunki produkcji zarówno na wsi jak w manufakturze. Wolny najem, rozpoznawcza cecha kapitalistycznych stosunków produkcyjnych, zjawia się najwcześniej w mieście, w drobnym rzemiośle, w połowie XVIII wieku. Ustalono że wolny najem jako przeważająca forma, rozwija się w ciągu drugiej połowy XVIII wieku również w drobnym rzemiośle wiejskim. W XIX wieku kapitalizm walczy już o pełne zwycięstwo. Osiąga je w połowie XIX wieku, zarówno w przemyśle jak na wsi. W świetle tych faktów reforma 1861 roku, reforma „cara-oswobodziciela”, jest aktem lęku przed rewolucją chłopską, jest zwycięstwem objętej rewolucyjnym wrzeniem, duszącej się w feudalnych okowach wsi rosyjskiej. Reforma 1861 roku jest posunięciem postępowym. Od tej daty zaczyna się rozkwit kapitalizmu. Pod koniec wieku, a zwłaszcza na przełomie XIX i XX w. kapitalizm rosyjski przechodzi w fazę imperializmu.

Jako ostatnie zagadnienie wymienił prelegent sprawę zapóźnień ustrojowych, politycznych i cywilizacyjnych Rosji, zapóźnień, które rosły ustawicznie aż do katastrofy Rosji carskiej, do burzy rewolucyjnej 1905 r., do zwycięskiej rewolucji 1917 roku. Dopiero zwycięstwo Wielkiej Rewolucji Październikowej, które złamało carat, oddało władzę w ręce mas pracujących i pchnęło olbrzymie państwo na tory budownictwa socjalistycznego, przełamało historyczne zacofanie Rosji, uratowało państwo, naród i kulturę rosyjską przed katastrofą. Ogromne postępowe znaczenie Rewolucji 1917 roku zarysowuje się w pełni dzięki badaniom historyków radzieckich, którzy obalili jeszcze jedną szkodliwą dla rozwoju nauki historycznej tradycję, tradycję niepodejmowania badań nad dziejami epoki współczesnej, jako jakoby nie historycznych, nie naukowych.